

KATEDRA
PSYCHOLOGIE

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Nehodovost profesionálních řidičů a vybrané psychické a somatické faktory

PhDr. Matúš Šucha, Ph.D.

OBSAH

1. Řidiči z povolání a jiní zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce – vymezení
2. Řidiči z povolání – nehodovost, příčiny, opatření
3. Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce (firemní řidiči) – nehodovost, příčiny, opatření
4. Závěry a doporučení

1. Řidiči z povolání a jiní zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce – vymezení

Řidiči z povolání neboli profesionální řidiči:

- Za řidiče z povolání se považuje řidič, který řídí vozidlo v pracovněprávním vztahu a u něhož je řízení vozidla druhem práce sjednaným v pracovní smlouvě, nebo dopravce, který provozuje dopravu a je zároveň řidičem vozidla, kterým tuto dopravu provozuje.
- Držitel profesního průkazu – řidič, který řídí motorové vozidlo, k jehož řízení opravňuje řidičské oprávnění skupiny C, C+E, D a D+E nebo jejich podskupin – tedy již od 3,5 t. Týká se všech řidičů z povolání.

1. Řidiči z povolání a jiní zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce – vymezení

Řidiči z povolání neboli profesionální řidiči:

- Jedná se zejména o:
 - řidiče nákladních automobilů (a podskupiny) – přeprava zboží,
 - řidiče hromadné dopravy obecně (městské, meziměstské) – přeprava osob,
 - řidiče taxislužby a
 - další.

1. Řidiči z povolání a jiní zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce – vymezení

Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce:

- Podle zákoníku práce, zákona č. 262/2006 Sb., a zákona č. 309/2006 Sb., kterým se upravují další požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v pracovněprávních vztazích – „řidičů referentů“.
- Týká se všech zaměstnanců, kteří fyzicky řídí vozidlo. V praxi se jedná například i o zaměstnance, který řídí vozidlo na služební cestě, bez ohledu na to, zda se jedná o řízení vozidla služebního, nebo soukromého.
- Pokud jde o periodicitu, musí podle zákona č. 247/2000 Sb. být školení 1× za rok.

1. Řidiči z povolání a jiní zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce – vymezení

Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce:

Můžeme je dělit následovně:

- a) vlastníci automobilu, kteří ho běžně používají pro výkon své práce,
- b) střední a vyšší manažeři, kteří mají služební automobil k dispozici pro pracovní i soukromé účely,
- c) střední a nižší manažeři, kteří mají služební automobil k dispozici, protože nějaká část jejich práce si to vyžaduje,
- d) obchodní cestující a příbuzné profese, u nichž velká část práce řízení vyžaduje,
- e) řidiči vozidel do 3,5 tuny, kteří řídí po velkou část své pracovní doby, nejsou však řidiči z povolání.

2. Řidiči z povolání – nehodovost, příčiny, opatření

Nehodovost:

Řidiči z povolání	Počet	Procento
Nákladní automobil	6253	8.3
Nákladní automobil s přívěsem	731	1.0
Nákladní automobil s návěsem	2379	3.2
Autobus	804	1.1
Traktor	234	0.3
Tramvaj	151	0.2
Trolejbus	36	0.0
Taxi	152	0.2
Celkem	10740	14.3
Nehod ČR celkem	75137	100

2. Řidiči z povolání – nehodovost, příčiny

Příčiny:

- Řidiči z povolání jsou častěji účastníky dopravních nehod než běžná řidičská populace, a to i když počítáme počet najetých kilometrů (8, 18, 77).
- Více než ¼ řidičů z povolání uvádí, že někdy během posledních 12 měsíců usnuli za volantem (81).
- Hlavní příčinou dopravních nehod profesionálních řidičů je **stres a únava** (11, 78).
- Faktory, které u profesionálních řidičů nejvíce ovlivňují únavu a stres: nedostatek spánku / nekvalitní spánek, časový tlak, mnoho hodin řízení, komunikace s problematickými zákazníky (cestující, zákazníci), rodinné problémy (časová náročnost práce).
- Nejvíce nebezpečnou kombinací je únava (psychický stav) a časový pres (externí faktor).

2. Řidiči z povolání – nehodovost, příčiny

Zdravotní stav:

- Zdravotní stav má významný vliv na nehodovost profesionálních řidičů (46).
- Pravděpodobnost nehody u profesionálního řidiče s chronickým onemocněním je 3.5 (47).
- Obézní profesionální řidiči jsou 2× častěji účastníky dopravních nehod (120), stejně tak řidiči s kardiovaskulární nemocí (62).

2. Řidiči z povolání – nehodovost, příčiny

Fyzická námaha:

- Řidiči, kteří alespoň 1× týdně aktivně sportují (resp. vykonávají systematicky aspoň hodinu v kuse fyzickou činnost, která způsobí pocení), jsou vystaveni pravděpodobnosti nehody 0.78. Řidiči, kteří fyzickou námahu nevykonávají, jsou vystaveni pravděpodobnosti nehody 1.05 (105).
- Dopad na psychický stav řidiče je ve 2 úrovních – akutní (do 6 hodin po cvičení) a chronický (celkové zlepšení zvládnutí stresu a únavy). V obou případech řidiči vykazují snížení tenze, hněvu, agresivity (87).
- Celkově profesionální řidiči vykonávají méně fyzické námahy, než je průměr obecné populace (68).

2. Řidiči z povolání – nehodovost, příčiny, opatření

Opatření:

- K významnému omezení nehodovosti přispívá, pokud si řidič může zvolit rychlost, kterou pojede, a pokud může zastavit (přestávka).
- Fyzická aktivita významně ovlivňuje zvládání stresu a celkový psychický stav řidiče – implikace pro práci se životním stylem.

3. Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce (firemní řidiči) – nehodovost, příčiny, opatření

Nehodovost:

Řidiči, kteří řídí pro pracovní účely	Počet	Procento
Soukromá výdělečná činnost	1823	2.4
Soukromá organizace, podnik	13719	18.3
Státní podnik	283	0.4
Celkem	15825	21.1
Nehod ČR celkem	75137	100

Nehodovost celkem „práce“: 26 565 nehod, tj. 35,4 %.

3. Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce (firemní řidiči) – nehodovost, příčiny, opatření

Nehodovost:

- Firemní řidiči dosahují pravděpodobnosti účasti na nehodě mezi 1.29 a 1.5 v porovnání s obecnou řidičskou populací (sledováno pohlaví, věk a počet najetých kilometrů) (1). Nejvíce riziková je skupina řidičů, kteří pro pracovní účely jezdí více než 80 % ročně ujetých kilometrů (pravděpodobnost 1.53)
- Řidiči, kteří naježdí ročně více než 35 000 km za účelem práce, se vystavují riziku 1 : 8 000, že budou zabiti při dopravní nehodě. Tato pravděpodobnost je zhruba podobná, jako mají vysoce rizikové profese (např. horník) (2).

3. Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce (firemní řidiči) – nehodovost, příčiny, opatření

Příčiny:

- Tzv. „fleet driver effect“ – souvislost vyšší nehodovosti a firemních řidičů je spíš nejasná. Různé výzkumy však uvádějí jako nejzásadnější tyto faktory (3):
 - řízení v situacích, kdy je možné předpokládat únavu řidiče (například delší cesty cca nad 50 km po celodenní práci),
 - řízení pod časovým tlakem,
 - sekundární zátěž při řízení (telefonování, jídlo, pití),
 - samotný fakt firemního automobilu,
 - firemní kultura.

3. Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce (firemní řidiči) – nehodovost, příčiny, opatření

Příčiny:

- Firemní řidiči v porovnání s běžnou řidičskou populací vykazují větší:
 - despekt k dopravním předpisům,
 - ochotu jezdit pod časovým tlakem,
 - ochotu jezdit unaveni,
 - zabývat se sekundárními úkoly při řízení,
 - ochotu provádět riskantní operace.

Firemní řidiči sami sebe považují za méně zodpovědné a bezpečné řidiče než se považuje řidičská populace obecně (3).

3. Zaměstnanci, kteří řídí v rámci výkonu své práce (firemní řidiči) – nehodovost, příčiny, opatření

Opatření – nastavení firemní politiky a kultury:

- umožnění netelefonovat za jízdy,
- úprava pracovního rozvrhu tak, aby bylo zajištěno, že řidič má dostatek času na jízdu,
- zajistit, aby zaměstnanci nejezdili dlouhé trasy po celodenní práci (např. podpora ubytování v lokalitě pracovní cesty aj.),
- finanční incentivy (např. finanční odměna za beznehodovost).

Uvedené firemní zásady se jeví jako zásadnější a efektivnější než výběr a výcvik řidičů.

4. Závěry a doporučení

- Řidiči z povolání i firemní řidiči vykazují vyšší pravděpodobnost nehody v porovnání s obecnou řidičskou populací.
- Podíl obou skupin na roční nehodovosti v ČR je cca 1/3, přičemž větší část vykazují firemní řidiči.
- Hlavními příčinami dopravních nehod profesionálních a firemních řidičů jsou stres a únava. Obojí plyne zejména z organizačních faktorů práce.
- Jeví se, že příčinou jsou zejména organizační faktory na straně práce samotné a zaměstnavatele, a to zejména: (i) časový tlak při cestách, (ii) firemní politika, která nezohledňuje bezpečnost řízení (např. požadavek odpovídat na telefonický hovor), (iii) nevhodná úprava rytmu práce (např. delší cesty po celodenní práci).

4. Závěry a doporučení

- Fyzická aktivita profesionálních řidičů je významným preventivním faktorem nehodovosti.
- Zdravotní stav řidiče je významným prediktorem nehodovosti.
- Režim práce a firemní politika jsou významnějším prediktorem nehodovosti než výběr a výcvik řidičů.
- Významným protektivním faktorem jsou finanční incentivy.

Literatura

- (1) Lynn P and Lockwood C (1998). *The accident liability of company car drivers*. TRL Report TRL317. Crowthorne: TRL Limited.
- (2) Bibbings R (1997). Occupational road risk: towards a management approach. *Journal of the institute of occupational safety and health*. 1 (1), 61-75.
- (3) Taylor, A. H. & Dorn, L. (2006). STRESS, FATIGUE, HEALTH, AND RISK OF ROAD TRAFFIC ACCIDENTS AMONG PROFESSIONAL DRIVERS: The Contribution of Physical Inactivity. *Annual Revue Public Health*. 27:2.1-2.21.
- (8) Broughton J, Baughan C, Pearce L, Smith L, Buckle G. 2003. Work-related road accidents. *TRL Rep. 582*, Transport Res. Lab., Crowthorne, UK
- (11) Cartwright S, Cooper CL, Barron A. 1996. The company car driver: occupational stress as a predictor of motor vehicle accident involvement. *Hum. Relat.* 49:195–208
- (18) Dimmer AR, Parker D. 1999. The accidents, attitudes and behavior of company car drivers. In *Behavioral Research in Road Safety IX*, ed. GB Grayson, pp. 78– 85. Crowthorne, UK: Transp. Res. Lab.
- (46) Hakkanen H, Summala H. 2000. Driver sleepiness related problems, health status and prolonged driving among professional heavy vehicle drivers. *Transp. Hum. Fact.* 2:151–71
- (47) Hakkanen H, Summala H. 2001. Fatal traffic accidents among trailer truck drivers and accident causes as viewed by other truck drivers. *Accid. Anal. Prev.* 33:187–96

Literatura

- (62) Jovanovic J, Batanjac J, Jovanovic M, Bulat P, Torbica N, Vesovic LJ. 1998. Occupational profile and cardiac risks: mechanisms and implications for professional drivers. *Int. J. Occup. Med. Environ. Health* 11:145–152
- (68) Kompier MAJ, Aust B, van den Berg A, Siegrist J. 2000. Stress prevention in bus drivers: evaluation of 13 natural experiments. *J. Occup. Health Psychol.* 5:11– 31
- (77) Lynn P, Lockwood CR. 1998. The accident liability of company car drivers. *TRL Rep. 317*. Crowthorne: Transp. Res. Lab.
- (78) Matthews G, Desmond PA. 1998. Personality and multiple dimensions of task-induced fatigue: a study of simulated driving. *Pers. Ind. Diff.* 25:443– 58
- (81) McCartt AT, Rohrbaugh JW, Hammer MC, Fuller SZ. 2000. Factors associated with falling asleep at the wheel among long distance truck drivers. *Accid. Anal. Prev.* 32:493–504
- (87) Moses J, Steptoe A, Mathews A, Edwards S. 1989. The effects of exercise training on mental well-being in the normal population: a controlled trial. *J. Psychosom. Res.* 33:47–61
- (105) Sluiter JK, van der Beek AJ, Frings- Dresen MH. 1997. Workload of coach drivers. [Werkbelasting touringcarchauffeurs]. *Rep. No. 97-03*, pp. 1–71. Amsterdam: Coronel Inst. Occup. Environ. Health, Acad. Med. Cent.
- (120) Whitlock G, Norton R, Clark T, Jackson R, MacMahon S. 2003. Is body mass index a risk factor for motor vehicle driver injury? A cohort study with prospective and retrospective outcomes. *Int. J. Epidemiol.* 32:147–49

Děkuji za pozornost

matus.sucha@upol.cz